

Mapování česneku hranatého v přeloučském Polabí

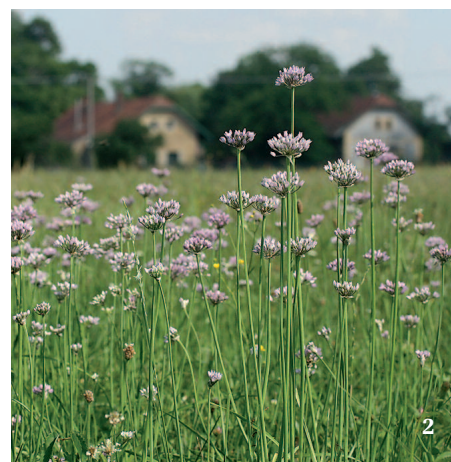
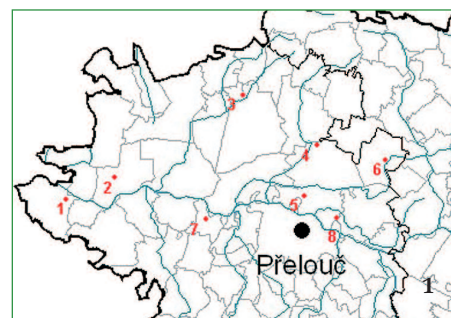
Proč právě česnek hranatý (*Allium angulosum*) v přeloučském Polabí? Naše úvahy musíme začít u splavnování Labe. Přeloučsko bylo jedním z prvních míst, kde se řeka regulovala, ale zároveň je i jedním z posledních míst, kde regulace není zcela dokončena ani v současnosti. Chybí totiž regulace krátkého úseku v bezprostřední blízkosti města Přelouče. Původní projekt z počátku 20. stol. počítal s navýšením hladiny Labe pro lodní dopravu, a to tak, že bude postaveno zdymadlo u obce Semín. K tomu však nikdy nedošlo, přestože byla v Přelouči připravena i funkční plavební komora. Teprve poměrně nedávno se začaly úvahy stáčet jiným směrem. Od starého plánu se upustilo (proč, to vědí povolanejší) a vznikl projekt nový, který počítá se stavbou plavebního kanálu. A tady se objevily vážné připomínky ekologických organizací, neboť stavba by měla procházet územím Slavíkových ostrovů, což je odstavený úsek starého Labe s výskytem mnoha ohrožených druhů rostlin a živočichů. Mezi ně patří i silně ohrožený česnek hranatý. Odtud pramení naše motivace zmapovat současné rozšíření této vytrvalé byliny v přeloučském Polabí – mezi obcemi Valy u Přelouče na východě a Kojice na západě. Celková délka toku Labe zde nepřesahuje 20 km. V Čechách se nyní česnek hranatý vyskytuje vzácně ve východní části termofytika, zvláště v úvalech Labe, Cidliny, Orlice a Jizery, ojediněle přesahuje do přilehlých oblastí mezofytika; na Moravě také vzácně v úvalech panonského termofytika a střední Moravy. Roste hlavně na slatinných a aluviálních loukách.

Zajímavou otázkou je i historické rozšíření česneku hranatého v přeloučském Polabí. Zde se můžeme opírat především o regionální práce – vlastivědnou monografii Pardubicko, Holicko, Přeloučsko od Františka Rosůlka z r. 1903, a Květenu Pardubicka od Jana a Emila Hadačových z r. 1948. V první knize jsou z této části Polabí uvedeny pouze dvě lokality, v knize druhé jsou kromě nich další čtyři, s poznámkou, že tato rostlina je na vlhkých loukách hojná. Jistě je správná úvaha, že se od dob F. Rosůlka počet lokalit výrazně nezvýšil, ale mapování se zpřesnilo. Ani v jedné publikaci však nenajdeme informace o početnosti rostlin na jednotlivých místech.

Česnek hranatý je rostlina vysoká 20 až 45 cm, v zemi má nevýraznou cibuli nasedající na silný oddenek. Lodyha je přímá, jen v dolní části se 4–6 listy, v horní části ostře hranatá, což se odráží i v názvu rost-

liny. Listy jsou kratší než lodyha, úzce čárkovité, 10–25 cm dlouhé a 1,5–6 mm široké, žlábkovité, na rubu ostře kýlnaté, toulec neopadavý se 2–5 cípy, asi 1 cm dlouhý. Květenstvím je polokulovitý lichookolík s průměrem 2,5–4,0 cm. Okvětí vejcovité, světle červenofialové až růžově červené, velice zřídka bělavé. Kvete v červenci až srpnu. Tyčinky jsou kratší než okvětí, prašníky zpočátku žluté, později červené a mírně vyčnívající z okvětí. Plodem je kulovitá tobolka s černými semeny.

Podle výšky rostliny a nápadnosti květů lze soudit, že s mapováním tohoto druhu nebudou potíže. Kdo však tuto rostlinu dobře zná, ví, že její mapování je velice těžké. Jednak se téměř nedá najít v době, kdy nekvete, neboť její lodyha a listy jsou v travních porostech velice snadno přehlédnutelné. Druhým důvodem je sečení. Pokud dojde k posečení téměř kvetoucích

1 Místa výskytu česneku hranatého (*Allium angulosum*) na Přeloučsku (čísla lokalit odpovídají údajům v tabulce). Orig. J. Rejl

2 Česnek hranatý na lokalitě v Přelovicích. Foto M. Kohoutek

rostlin, daný rok je již nenajdete. Proto mapování nemohlo proběhnout během jedné sezony, bylo rozloženo do tří let.

Většina lokalit se nachází v bezprostřední blízkosti Labe nebo jeho slepých ramen. Kromě jedné se vyznačují poměrně nízkou početností kvetoucích rostlin. Nejčastěji jde pouze o desítky, nejvíce pak o stovky jedinců. Celkem se nám podařilo zmapovat 8 míst výskytu česneku hranatého, včetně té zmiňované ze Slavíkových ostrovů (bylo ověřeno pět lokalit, tři objeveny nově). Nejbohatší lokality v přeloučském Polabí se poměrně překvapivě nenacházejí v bezprostřední blízkosti řeky, ale jsou od hlavního toku vzdáleny i několik kilometrů. Jde o louky u Strašovského a Sopřečského rybníku. Především okolí Strašovského rybníku je botanicky známá lokalita s výskytem několika druhů chráněných rostlin a uvažuje se o její ochraně. Jednoznačně nejbohatší výskyt tohoto druhu jsme ale objevili v okolí Opatovického kanálu. Tuto stavbu vybudovali Pernštejní na přelomu 15. a 16. stol. Právě na loukách obklopujících dnes obdivované technické dílo rostou populace čítající tisíce kvetoucích jedinců česneku hranatého. Bohužel louky leží v okolí obce Přelovice, takže vzhledem k rozšiřující se zástavbě lze předpokládat velký tlak na tuto oblast.

Výsledek sledování by tedy mohl svěřet k závěru, že lokalit česneku hranatého v přeloučském Polabí přibýlo. Nesmíme ale zapomenout, že naše mapování se zaměřilo na tuto rostlinu a probíhalo po dobu tří let, a proto se nám pravděpodobně podařilo zaznamenat většinu jejich současných míst výskytu v této části Polabí.

Tab. 1 Přehled lokalit česneku hranatého (*Allium angulosum*) na Přeloučsku

č. lok.	čtverec	katastr. území	lokality	nadm. výška	početnost
1	5958c	Kojice	louka u obnoveného ramene	204 m	jednotlivě
2	5958d	Selmice	louka na západním okraji obce	204 m	stovky
3	5959a	Strašov	louky u Strašovského rybníka	216 m	tisíce
4	5959a	Sopřeč	louka pod hrází Sopřečského rybníka	214 m	stovky
5	5959a	Břehy	louky severně od Slavíkových ostrovů	210 m	jednotlivě
6	5959b	Přelovice	louky v okolí Opatovického kanálu	220 m	tisíce
7	5959c	Labětín	louka u slepého ramene	205 m	jednotlivě
8	5959d	Lohenice	louky u odvodňovacího příkopu	209 m	jednotlivě